

015/4 SØRKJEÅI

FYLKE: Buskerud
Kommune: Tinn og Rollag
Nedbørfelt: 36 km²
Toppunkt: 1213 moh.
Utløpspunkt: ca 195 moh.
Marin grense: -
Kraftpotensial: 47 GWh
SP-kategori: III
Økonomiklasse: 3
Naturgeogr. region: 33b, 35c

Vassdraget ligger på plataet mellom Tinnsjø og Numedal med utløp i Numedalslågen ca 3 km sør for Rollag. Fylkesgrensen mellom Telemark og Buskerud krysser den vestlige delen av nedbørfeltet. Her grenser vassdraget mot Raua.

Området har et kontinentalt klima. Årlig nedbør er ca 700 mm i nedre deler, hvorav månedene juni-november er mest nedbørrike. Høyere liggende områder antas å motta nedbør i størrelsesorden 1200-1500 mm.

Med unntak av ett område i nord og ett i sør, ligger nedbørfeltet under tregrensen. Høyest ruver fjellpartiet i sør hvor Blenuten er høyeste topp. Sørkjevatt, med et areal på ca 3,5 km², utgjør en betydelig andel av arealet. For øvrig er det ingen større vann. I de myrlendte områdene, henholdsvis nordvest og sørvest for vannet, ligger imidlertid et større antall mindre vann og tjern. Fra utløpet av Sørkjevatt renner Sørkjeåi østover i et svakt skrånende myrlendt landskap. Elva har deretter et fall på mer enn 500 m over en kort strekning ned dalsiden i Numedal.

Blåbærgranskog dominerer skogsbildet, men rikere granskogstyper forekommer også. Lyngrik furuskog er vanlig i høyere liggende deler, mens bjørkebeltet er forholdsvis smalt. Fattig myrvegetasjon dekker store arealer i høyere liggende deler. Rik myrvegetasjon forekommer imidlertid også. Fjellvegetasjonen synes å være forholdsvis karrig.

Skogsbilvei går gjennom nedbørfeltet og det drives aktivt skogbruk. Riksvei 8 krysser elva ved utløp. Langs nordøstsiden av Sørkje ligger noen fåtalls hytter. Vassdraget er ellers lite påvirket av tekniske inngrep.

Naturfaglige verdier

Sett isolert er Sørkjeåi lite representativ for lavereliggende skogsområder på grensen mellom Telemark og Buskerud, men supplert med særlig Raua og Skjerva vil de sammen dekke typeaspektet i regionen. Vassdraget er blant de minst påvirkede sidevassdrag og kan være egnet som referansevassdrag. Det er tidligere ikke vernet vassdrag i lavereliggende deler av Numedalslågen. Numdalslågen er sterkt påvirket av vannkraftutbygging.

Geofag

Sørkjeåis nedbørfelt tilhører det store sørnorske grunnfjellsområdet. Berggrunnen i øvre deler av Sørkjeåis nedbørfelt består av metarhyolitt. I tillegg til kvartsitt er det innslag av amfibolitt i nedre deler.

Vassdraget drenerer et område som har mange fellestrekk med bl.a. Kåla, Digeråi, m.fl. Særlig karakteristisk er det tilnærmet V-formete tilpasningsgjelet som elveløpet følger fra "plataet" og ned mot den glasialt utformete Numedalen. En tidligere elveslette kan inneholde informasjon om isavsmeltingsforløpet i området. Det kan ellers ikke dokumenteres fluviale prosesser og former av spesiell faglig verdi. Interessante storformer er imidlertid Bleformasjonens nordre hjørne ved Sørkjevattet.

*Middels verneverdi ***

Botanikk

Vassdraget domineres av fattige barskogs- og myrtyper. Feltet er forholdsvis lite og framviser et moderat antall arter og vegetasjonstyper. De ulike vegetasjonssoner fra lavland til fjell er imidlertid godt representert og det finnes et variert innhold av myrtyper i området. Dette bidrar til at feltet har interesse i forsknings- og undervisningssammenheng. Botanisk har vassdraget liten verdi som typevassdrag. Stor floristisk verdi har funnet av huldregras og nakkebær. Den første er et sjeldent, østlig skoggras som er en god indikator på urørt gammel skog. Den andre er en sjelden, sørøstlig kalktørrengart som her er på grensen av sin utbredelse.

*Middels verneverdi ***

Landfauna

Nedbørfeltet har en fuglefauna som er typisk for barskogsområdene på Østlandet. Biotoputvalget og artsutvalget vurderes som middels. Hagatjørnområdet skiller seg ut som beste lokalitet for våtmarksfugler. Det er interessant at grønnstilk ser ut til å hekke her år om annet. Også området rundt Sørkjeåis utløp har lokal betydning for trekk og til dels overvintring.

Med hensyn til pattedyr synes området å være representativt for næringsfattige strøk på Østlandet. Alle hjortedyrartene finnes her. Rein fra to adskilte stammer opptrer innenfor nedbørfeltet, Hardangerviddastammen (ca 107.000 vinterdyr) samt en egen stamme på ca 250 dyr med tilhold i Blefjellområdet. Gaupe og bjørn har og/eller har hatt tilhold i nedbørfeltet.

*Stor verneverdi ****

Vannfauna

Nedbørfeltet har vannkjemiske og faunistiske likhetstrekk med andre nedbørfelt i Blefjellområdet. pH ligger rundt 6,0. Den naturlige produksjonen av fisk i vassdraget er god. Det finnes både ørret og abbor, en artskombinasjon som er vanlig i flere høyereliggende barskogsvassdrag på Østlandet. Sørkjevattnet har en bra bestand med ørret av fin kvalitet. Vannet ligger i en høydesone (700-900 moh.) som innenfor Blefjellområdet er relativt fattig på større innsjøer. Blant de sju objektene i området, som vurderes i Verneplan IV, er det bare Follsjø som er større. Denne innsjøen ligger betydelig lavere enn Sørkjevattn.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Området ved Sørkjevattn har vært viktig for jernproduksjon i forhistorisk tid. Det er hittil kjent fem jernvinneplasser. Forhistorisk jernutvinning er lite utforsket i Øvre Numedal. Disse kulturminnene har derfor et betydelig kunnskapspotensial. Flere tufter ved Sørkjevattn kan ha sammenheng med denne virksomheten. Ifølge tradisjonen skal det ha vært fast bosetning her.

Ved utløpet i Lågen er det gårdsbosetning med til dels gammel bebyggelse, bl.a. har Stormoen et fredet loft fra 1700-tallet. Skogsdriften i området er knyttet til Kongsberg sølvverk da bygdene i Rollag hadde pliktlevering av tømmer og kull til verket fra 1628. I Sørkjevattn og Hagatjønn ble det bygd fløtningsdammer av tre. Her har vært flersetersystem. Ved Sørkjevattn er det fjellsetrer med bevarte bygninger, samt en fiskebu knyttet til det rike ørretfisket i vannet. Like før 1900 ble et hotell bygd ved Ålmannbui. Her ligger dessuten Nansenhytta fra 1900. Fridtjof Nansen og hans familie bodde på Ålmannbui hver sommer 1899-1907. Sørkjeområdet er sterkt knyttet til hans navn. Kulturminnene i området dekker et langt tidsrom. Jernvinneplassene har spesiell interesse. Områdets tilknytning til Fridtjof Nansen gir en ekstra dimensjon til de kulturhistoriske verdiene i landskapet. Miljøet ved Ålmannbui er viktig i denne sammenhengen. Her er kulturminner med store opplevelsesverdier og kunnskapsverdier i lokal og til dels regional sammenheng.

Mange kulturminner har nær funksjonell eller visuell kontakt med vassdraget.

Stor verneverdi ***

Friluftsjnteresser

Landskapet rundt Sørkjevatn er mer variert og rikt på kontraster enn det som er vanlig i sidevassdragene til Numedal. I sør ligger Blefjellmassivet. Vassdraget er godt egnet og mye brukt til skitur, fottur, jakt og fiske. Fisket i Sørkjevatn har stor betydning som rekreasjon. Det fiskes også med garn og årlig avkastning ligger på 2-3 kg/ha. Det er først og fremst lokalbefolkningen og hytteiere i og utenfor nedbørfeltet som bruker området.

*Meget stor verdi *****

Landbruksinteresser

Jordbruksarealene er hovedsakelig lokalisert til elveavsetninger i Numedalen og berører bare de aller nederste deler av Sørkjeåi. Jordbruket har til dels bevart drift med tradisjonelt husdyrhold. Det drives aktivt skogbruk i området. Skogarealene ligger i dalsidene og har middels til høy bonitet.

*Middels verdi ***

Kraftressurser

Avløpet fra Sørkjevatn kan overføres til Vrengavassdraget og utnyttes i de eksisterende Vrenga og Hølseter kraftverker i tillegg til i de nye Hanavatn og Kykjevatn kraftverker. Ved å regulere Sørkjevatn 7,5 m (+3,5 m, -4 m) vil prosjektet kunne gi 47 GWh midlere årsproduksjon ny, relativt billig kraft.

Prosjektet er plassert i kategori III (10) i Samlet plan.

En alternativ utbygging i eget vassdrag med 3 m (+2 m, -1 m) regulering av Sørkjevatn, vil kunne gi 31 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft i kategori III (9).